

ACC. NR. 1414

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV /

Landskap: Bohuslän Upptecknat av: T. Sandberg

Härad: \_\_\_\_\_ Adress: Uddevallå

Socken: \_\_\_\_\_ Berättat av \_\_\_\_\_

Uppteckningsår: \_\_\_\_\_ Född år \_\_\_\_\_ i \_\_\_\_\_

1

*Uppteckningen rör Folkseder och folktro i det gamla Bohuslän*

### Inledning

Bohuslän är vikingasagornas och hjälte-  
sägneras förlovade land. Ännu tälja ättehögarna, jättegry-  
torna, hållristningarna och stenkumlen flydda tidens bragder  
och de gamla sagorna om kämparne i Ranrike plockas allt mer  
fram ur glömskans hav. Men tiderna rusa bort och de åldriga  
sägnera finnas snart icke mera till i allmogehemmen.. Så även  
med de gamla folksederna. Sedan fisket på senare år börjat be-  
drivas i stor skala med olja och motorjakter har gammalt skrock  
om god fiskelycka och otur vid fisketuren alldeles förgätits.  
Enligt min tanke har nog den bohusländska fiskarebefolkningen  
aldrig varit vidare skrockfull av sig, därtill bo de alldeles

Skriv endast på denna sida!

för öppet. Runt omkring sig ha de de öde vidderna, havets oändliga blå och berghällarnas eviga stenmarker. Deras liv har alltid varit strävsamt, några övernaturliga saker och ting ha sällan trängt sig in i deras orubbliga sinnen, och de ha i alla tider haft besök av främlingar från andra sidan havet, som tillfört dem nya intryck och nya, modernare synpunkter. Icke så med bondbefolkningen inne i länet, i norr vid Bullarsjöarna och på gränsen till Dalsland, i södra gränstrakterna till Västergötland och till en del även på de stora öarna Orust och Tjörn. Här leva sägn och saga ännu kvar och gamla sedvänjor äro, liksom hos alla skogsinnevånare, som utan undantag ha ett mera melankoliskt och mjälsjukt sinne än de fria viddernas män, icke alldeles utplånade. Dock ha otvivelaktigt även kustbefolkningen i mycket tidiga dagar haft sin särskilda tro på goda och onda makter och denna har troligtvis i icke ringa grad avvikit från det övriga Sveriges. Ett försök att så gott sig göra låter plocka fram de minnen, som ännu finnas kvar, har jag här nedan, dels efter hörsagor och berättelser av gamla personer och dels av äldre skrifter, sökt hopsamla.

Bifogat 2 brev (5/12-18. 14/8-19)

Årets märkelsedagar

Liksom i mångt och mycket skilja sig även bohus-  
länningarna högst betydligt i fråga om gamla märkelsedagar un-  
der året från övriga landsdelar, och en hel del av dessa dagar  
ha aldrig ens hörts av. Sålunda tyckes bl.a. Pålsmässa, Blasins,  
Bengt, Wilhelm, Korsmässa m.fl. dagar icke ha firats som be-  
märkelsedagar på något sätt, under det andra kvarlever blott  
med vissa stående och över hela landet vanliga uttryck som  
t.ex. vid Gregoridagen: "Gregori tid, natt och dag lika vid",  
vid Eriksdagen: "Kommer Erik med ax, kommer Olov med kaka",  
vid Urbandagen: "Urban, Wilhelmina och Beda skola sommaren leda",  
vid Andreasdagen: "När Anders slaskar så braskar julen" och "när  
Anders braskar så slaskar julen" m.fl.

Väderleksmärken på vissa av årets dagar synes  
det dock vara tämligen gott om, men torde nog i allmänhet vara  
de samma som i övriga delar av landet. Regande det på Kyndelsmäs-  
sodagen kunde man sålunda vänta snar sommar, var dagen däremot  
torr och kall så dröjde vintern ännu kvar en lång tid. Var

Gregoridagen  
Eriksdagen  
Urbandagen  
Andreasdagen

Kyndelsmässo-  
dagen

1414

det frost under S:t Peters dag och natt, skulle det därefter frysa i 30 nätter och låg froste fortfarande kvar under Vårfrudagsnatten, skulle den icke giva med sig förrän efter 40 nätter. Regnade det under Långfredagen kunde man vänta sig en torr och regnfattig sommar och det sades också: "Långfredagsväta blir många barns gräta", d.v.s. att hungersnöd då var att vänta och att många barn skulle gråta efter bröd. Hade icke höstrågen gått i ax på Urbanusdagen bådade detta ett hårt år. Var Petrusdagen kall kunde man vänta en blid julafton. Regnade det på Sjusovaredagen skulle det fortfara att regna under hela sju veckor. Regnade det på Mikaelsdagen blev vintern snöfattig och blid. En klar och frostig julafton bådade ett gott år. Inföll juldagen på en söndag, blev vintern icke lång, våren blåsig och kall, sommaren varm och hösten gav god årsväxt. Inföll den på en måndag blev vintern stadig, våren varm och fruktbärande, sommaren kall och hösten gav mycket frukt och bär. Inföll den på en tisdag kunde man vänta en snöig och kall vinter, stormig vår, regning sommar och torr höst. Inföll den på onsdag blevo vintern och våren hårda och stormiga, men sommaren och hösten däremot goda och varma. Inföll den på en torsdag blev vintern icke kall, men hösten kylig och blåsig, sommaren god och mycken skörd på hösten. Inföll den på fredag blev vintern och våren jämna och icke kalla, sommaren ostadig och hösten vacker. Inföll den slutligen på en lördag kunde man vänta en ombytlig ömsom kall, ömsom regnig vinter,

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV 4.

S:t Peters dag  
Vårfrudagsnat-  
ten.  
Långfredagen.  
Urbanusdagen.  
Petrusdagen  
Sjusovaredagen  
Mikaelsdagen  
Julafton  
Juldagen

stormig vår, torka under sommaren, torr höst, hungersnöd, krig  
och dyr tid. Bondepraktikan säger bl. a. härom:

Man skall icke mycket korn i ladnan föra,  
fiskeri skall då lyckas i alla tider,  
skeppsfolk skall då mycken storm lida  
både uti hafwet och andra vatten med,  
är slätt ingen lycka tro wisselig det.  
Mycken eldsbrand skall man spörja,  
av mycket krig skall man ock höra.

och

Kyndelsmässo-ljus behöwe icke wi  
papistrene hawe oss därmed förwänt,  
 därföre blifwa de nu dageligen förstämt.  
Gud hafwe med dem och oss tålamod  
och förlåte oss vår synd, hem och led.

Bondeprak-  
tikan.

Nyårsaftonen

var en av årets dagar, som firades med en s.k. "oppesitttekväll". Mot aftonen samlades då alla familjens medlemmar och en stor del inbjudna gäster kring matbordet och under skämt och glam "doppade man i grytan", åt lutfisk och letade efter mandeln i gröten, och den som fick denna mandel skulle innan nästa år var tilländalupet bliva gift. Sedan man ätit började berättelserna om gästar och troll krypa fram ur minnenas gömslen och småbarnen sutto darrande i spiselvrån och hörde på de äldres hemska historier. För att fördriva timmarna till midnatten och på samma gång erhålla en bild av den tillkommande brukade man följande egendomliga experiment. Man gick nämligen in i ett mörkt rum och ställde sig framför en spegel, sedan man även bakom sig hade placerat en spegel. I handen höll man ett brinnande ljus. Slöt man nu vänstra ögat och riktade blicken från

det högra på spegeln framför sig skulle man i den bakre spegeln upptäcka sin tillkommandes ansikte.

Detta förfaringssätt är rätt så intressant, emedan det påminner om ett först på senare tider känt vetenskapensikte. ligt experiment. Man kan nämligen, genom att gå in i ett mörkt rum med ett brinnande ljus i handen och genom att sluta ett av ögonen och rikta blicken från det andra mot något mörkt hörn av rummet samt sakta föra ljuset upp och ned framför det öppna ögat, se de s.k. Purkinjeska figurerna, d.v.s. skuggbilden av blodkärlen på näthinnans framsida: en oredig mängd mörka, greniga linjer på ljusare botten.

Upptäcka sin  
tillkommandes  
ansikte.

Kyndelsmässodagen

En annan dag, som synes ha firats mycket och med stor ståt av den bohusländska befolkningen är Kyndelsmässodagen, de 2 februari. Om denna dag har jag hört följande berättelse.

Kyndelsmässodagens afton samlade sig alla familjens medlemmar i dagligrummet, sedan de tänt alla ljus, som funnos i stugan. Husmodern kom därpå in med ett stort dryckeshorn, fyllt med öl, och var och en av de församlade fick nu taga sig en klunk av det. Sedan alla druckit, satte de sig i en kretsformig ring på golvet och husmodern kastade det nu tomma dryckeshornet över deras huvuden till andra ändan av rummet. Ställde sig då hornet upprätt var detta ett tecken på, att alla i huset skulle leva till nästa Kyndels-



mässa, men föll det omkull, skulle en av familjemedlemmarna dö innan året var tilländalupet.

Johan O. Edman berättar i sin bok, "Bohusläns Beskrifning", ännu två variationer av Kyndelsmässofirandet i det gamla Bohuslän, vilka jag tillåter mig citera:  
 ".....Och som the i gamla dagar dyrkat Vulcanum eller Eden så ha the ock här så väl som än i Norriget brukat dricka Eldsborgs Skål hwar Kyndels-Mässo, ty Kindel på gammal Götiska betyder Lius, Hwarföre när the skulle dricka Eldsborgs skål, tände the 2 stora lius och satte på Gålfwet, emillan hvilka lades et hyende, på hwilket alla som i huset voro, then ene efter then andre, skulle sätta sig och dricka Eldsborgs Skål med dricka i en Tråskål och när de utdruckit skulle Skålen kastas bak öfer Hufvudet i Gålfwet, Hwälfdes tå Skålen öfverända, trodde man, at then Skålen kastat skulle thet året dö, men stod hon rätt upp, wore tekn at han skulle lefwa. Jag wet intet thenna Widskepelsen warit gängse här i landet mer än i Krokstad, Hwarest herr Kyrkoherden Höök, som håller folket up i Fiället tämmeligen i god Tukt ock aga, Hwilket wäl behöfwes, ock altså i sin tid utrotat then ena Widskepelsen efter then andra ock Anno 1730 fick fatt 5 Personer, som druckit Eldsborgs Skål, them han som en nitälskande Prästman lät Tingföra, tå the blefwo dömde til uppenbart straff och Kyrcko-plikt, och sen har man intet hört ther af. I Nafwerstad hafwa the på annat Sätt druckit Eldsborgs Skål, som Herr Pastor Gude Gaedda mig

Skriv endast på denna sida!

Eldsborgs  
Skål

Kyrckoplikt

berättat. Innan dagen har hustrun lagt Eld i Bakugnen ock tå  
thet bäst haft brunnit haft tilreds en Smörklening på kake-  
bröd jamte en skål Öl, therpå har hon kallat alt sit husfolk  
ihöp och stält them i en half måne mitt för Ungsholet ock tå  
the alla unde knäböjande ock Lyck-önskan ätit en bit av Smör-  
kleningen ock druckit hwar sin drick Eldsborgs- Skål, sen  
hafwa the kastat thet öwriga av Kleningen och dricken uti Elden  
i tro, at thet året bli bewarade för Eldsvåda.

(1:sta uppl. tryckt 1746)

Eldswåda..

S:t Peders dag

En annan dag, som synes varit rätt bekant bland allmogen är "S:t Peders dag", den 22 februari. I gamla almanackor från Göteborgs horisont från slutet av 1600-talet är denna dag icke upptagen, men i en almanacka från Stockholms horisont från början av 1700-talet prunkar ordet "Peter Katt" i stora röda bokstäver. Då dimman stiger ur sjön på S:t Peders dag säges Peter Katt eller Peter Het, som han även kallas, kasta sin varma sten i vattnet, d.v.s. att efter den dagen bär inga isar mer.

Bohuslän

1414

Uppst. av J. Landberg  
Uddevalla

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV 12.

12

### Vårfrudagen

Några seder eller trosförställningar synes däremot icke ha knutits till Vårfrudagen. Tranorna gästa ju sällan eller aldrig Bohuslän och sammanbandet mellan tranan och denna dag har varit försvinnande litet. Emellertid brukade tranan vid denna tid flyga över landet och befolkningen sade då, att "nu bär tranan ljus i säng", varmed de menade, att sedan de sett de stora fåglarna susa förbi behövde de icke mer lägga sig vid ljussken, ty nu var dagsljuset nog starkt att se vid. En stående rätt på Vårfrudagen har, åtminstone i länets inre delar, varit våfflor.

Tranorna

Våfflor.

Bohustan

1414

Folklid  
Uddevalla

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV 13

13

Skärtorsdagen

På skärtorsdagen brukade man följande gamla spådomskonst. Man slog en äggvita i ett glas vatten och ställde detta under sängen. När man sedan vaknade på morgonen hade äggvitan bildat olika figurer i vattnet och man kunde i dessa läsa sitt tillkommande öde. Såg man ett skepp blev man gift med en sjöman, såg man en penna blev man gift med en skrivkarl o.s.v.

Spådomskonst

Långfredagen

Med Långfredagen var den rätt lustiga seden med det s.k. "långfredagsriset" förbunden. Därmed menades, att den av husets medlemmar, som vaknade först hade rätt att tyst smyga sig ut på förstugusvalen, taga det nybrutna björkriset och sedan "dalja" på de stackare, som ännu icke vaknat. På en del andra håll dröjde man tills alla stigit upp d.v.s. utom en, nämligen den, som slog upp ögonen sist, och sedan fick denne i hela familjens åsyn ensam mottaga det fruktade "långfredagsriset". Det var fordom ett stort nöje för barnen att söka vakna först och sedan få piska upp far och mor en enda gång för alla de tillfällen de själva fått mottaga aga från dessas händer. Ävenså brukade man förr i tiden aldrig

arbeta så mycket som på Långfredagen. Man menade nämligen, att man själv i ringa mån skulle lida de plågor, som Kristus led för oss på korset. Nu är det tvärtom. Långfredagen är den stillsammaste av alla dagar. Åsikterna och tiderna äro i sanning växlande.

*Lundskys Böcker*

1414

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV 16.

16

Påskafton.

På Påskaftonen tände man stora bål  
på bergstopparna runt omkring i trakten, för att på detta sätt  
driva bort alla de onda andar och häxor, som då troddes rida  
omkring i luften. Likaså brukade man rita kors på stugudörren  
till skydd mot trolldom och signeri.

p. (M. L.)



Bohusl. Upp. N. Landberg 1414  
Hödcwalla.

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV 17

17

1:a maj.

Kom så 1:a maj, den första sommardagen.  
Någon fest eller en s.k. "majgreve" tyckes i Bohuslän icke ha förekommit på denna dag, men däremot firades sommarns ankomst med en s.k. oppesittekväll, då man drack "märg i benen" och smorde kråset med ägg och äggtoddy. Sedan julaftonen hade man gömt ett stort fat dricka och en julost och dessa båda goda saker förtärdes nu under allmän glädje och gamman. På ön Orust tillredde bönderna en, efter egen utsago, synnerligen smaklig dryck av brännvin, julöl och honing, som kallades "flipp" eller "lura", emedan man blev smått "lurig" d.v.s. lindrigt berusad, då man druckit litet av drycken.

*Bohuslän*

1414

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV 18

18

### Urbanusdagen

Den 25:e maj kom Urbanusdagen  
och med denna dag är inga folkseder förbundna medundantag av  
den gamla, redan förut citerade versen: "Urban, Wilhelmina  
och Beda skola sommaren leda", och "om linet långt skall fås,  
det måste på Urban sås."

1414

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV 19

19

Trefaldighetsnatten

Ikke heller har någon fest eller blomster-  
smyckning vid källorna under den heliga trefaldighetsnatten ,  
så vitt,jag vet ägt rum i Bohuslän.

Skriv endast på denna sida!

Bhl  
Uppl. F. Landberg

1414

LUNDS UNIVERSITETS  
FOLKMINNESARKIV

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV 20

20

Midsommarafton

Kom så midsommaraftonen med björkar och dans kring majstången till långt in på natten. När så dansen äntligen upphört, smögo sig pigorna tysta och hemlighetsfulla bort till någon enslig korsväg och plockade här nio sorters midsommarblomster varibland prästkrage och ormbunke oundgängligen måste finnas. Man fick varken tala eller skratta, ty det ginge icke an att störa alla de naturens makter, som äro samlade i skogsdungar och på öppna ängsmarker under midsommarnatten. Sedan man samlat upp de nio sorterna blommor knötos dessa ihop till en liten bukett och lades vid hemkomsten under huvudkudden. Allt vad man nu drömde under natten skulle också slå in och var lyckan huld kunde man t.o.m. få se sin tillkommandes bild i drömmen.

Skriv endast på denna sida!

Majstången

Nio sorters  
blomster.

1414

LUNDS UNIVERSITETS  
FOLKMINNESARKIVLUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV 21

21

Krans.

Denna sed synes vara litet annorlunda i gränstrakterna till Dalsland, varest man plockade en stor blomsterkvast och band ihop denna till en krans. Man ställde sig nu under ett yvigt träd och kastade upp kransen i luften. Blev denna då hängande på en gren, skulle man bli gift innan årets slut, men föll den däremot ned hade man ännu minst 365 dagar igen innan man funnit sin tillkommande. Då hade man att åter kasta upp kransen och lika många gånger som denna föll ned igen, lika många år hade man kvar till bröllopet. Denna krans gömdes sedan under hela året, emedan den troddes skydda huset mot trolldom och olycka.

1414

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV 22

22

Midsommardagen

På midsommardagen gick den s.k.  
"midsommargubben" omkring i husen och tiggde mat och brännvin.  
"Midsommargubben" var helt och hållet klädd i gröna löv med  
här och var instuckna, högröda pioner, som bröto underbart mot  
försommarens friska grönska.

Giftermål om midsommar.

Gifte någon sig på midsommar var det en gammal sed, att brud och brudgum fingo taga i var sin ända av en stor såg och under bröllopgästernas jubel såga av minst tio stycken tjocka björkvedträn. Detta bådade lycka. Efter vigseln får brudparet icke skiljas på hela den återstående delen av dagen, så att någon främling kan gå emellan dem, ty det troddes då, att döden snart skulle rycka bort en av de båda nygifta. Då de nalkades bröllopgårdens ägor och blevo bjudna på välkomstskålen kastade bruden denna över huvudet på sig, menande att hon därför skulle få stora åkrar och ängar och skörda mycken säd. För att aldrig mat skulle tryta i hemmet skulle bordet under alla bröllopsdagarna stå dukat.

Bohuslän

1414  
Cyrt. J. Lundberg  
Uddevalla

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV 24.

24

Årets döda tid.

Efter midsommar inträdde, kan man säga, årets döda tid och inga märkelsedagar avbröto vardagslivets enformighet. Skörden mejades av fälten och fördes in i ladorna, åkrarna plöjdes och hästsäden såddes. Så vitt jag vet har ingen dag mellan midsommar och jul firats på särskilt sätt om man undantager dagen för skördefesten, då hela skörden var bärgad i ladorna och Mårten Biskops dag, den 11 november, då det förnämre folket plägade äta gås.

Gamla väderleksmärken funnos dock, bl. a. på Margaretagen, den 30 juli, då man kunde vänta en dålig skörd om dagen ingick mulen och regning, på Emmadagen, den 23 juli, då hela den återstående delen av året blev gott och fruktbart om solen "sken på Emma", på Laurentiusdagen, den 10 aug. som bådade god höst om dagen var klar och solig m.m. Är Bartolomeusdagen, den 24 augusti, klar, bådade detta en god höst. Sådant vädret är på Egidiusdagen, den 1 september, sådan kommer

Mårten Biskops dag.

Väderleksmärken./ Margaretagen.

Emmadagen.

Laurentiusdagen./ Bartolomeusdagen.

Egidiusdagen.



1414

också hela månaden att bli. På Andreasdagen, den 30 november, brukade snön icke vara långt borta, och man sade också: "På Anders-mässe natt har alla stubbar hatt", d.v.s. voro över-täckta med snö.

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV 25

Andreasdagen.

25

Julen

Kom så julen, årets största och mest efterlängtade högtid. Under långa tider före den stora dagen fejades i rum och kammare, öl bryggades, fisk lutades och i bakstugan bakade man till långt in på nätterna. Sedan man tvättat alla möbler, väggar och tak i huset, skurade man och breddade därpå halm över golvet för att skydda det mot smuts. Halm över golvet.

Under de långa vinterkvällarna roade sig då, små och stora, med följande rätt lustiga lek, som kallades att "ta juletyppa". Man "Ta juletyppa" gjorde nämligen av halmen små dockor med huvud, armar och ben. Därpå lade man sig på rygg på golvet, sedan man ställt dockan alldeles bakom huvudet. Man skulle nu sträcka upp benen i vädret svänga dem bakåt över huvudet och försöka att på detta sätt gripa fast i dockan med fötterna och varligt sätta ned den på golvet nedanför benen. Då var det stöj och glädje i stugan

1111

och icke ens bondgummorna voro rädda att försöka leken.

Men så kom julaftonen och då sopades halmen av golvet och man beredde sig till aftonens förplägnad. Dagen firades med "oppesittekväll" och man döppade i grytan, letade efter mandeln i gröten, åt lutfisk och drack nybryggat öl som på nyårsafton. Framför var och en av sällskapet lågo stora, s.k. "julehögar", av nybakat bröd, grant utsirade pepparkakor i form av guden Frejas galt och ångande vetebullar.

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV

27

Julaftonen

"Oppesitte-  
kväll!"

"Julehögar!"  
Frejas galt.

Dödsvarsel.

Följande sätt brukade man, åtminstone på Orust, för att taga reda på vilka som under årets lopp skulle borttryckas av döden: En av sällskapet, i många fall värden själv, tog för sig en stor salt sill på sin tallrik och han åt nu upp denna med både kött, inälvor, skinn, huvud och ben kvarsittande. När han gjort detta, skulle han sakta vrida sig från vänster till höger och den eller de av de närvarande, som innan nästa års utgång skulle dö, skulle han nu se huvudlösa sitta vid bordet.

*Polhustan*

1414

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV

29

29

Julen.

Julfesten pågick till följande dag, då man åkte till julottan. När denna var slut, blev det liv och rörelse bland de församlade bönderna, ty det sades, att den som komme först hem från julottan, han skulle först bli färdig med vårarbetena.

Annandag jul gick man "staffan", som det kallades. Då hade man hästar med sig och red långa vägar över skog och mark till ensliga bondgårdar, varefter man förplägades så gott huset förmådde. Till gengäld sjöng man och berättade sagor och de senaste nyheterna från närr och fjärran.

Å många platser gick man samma dag "stjärna". Dock torde denna "stjärngång" icke ha börjat förr än 3:e dag jul och sedermera fortsatts ända fram till en vecka efter julaftonen. Man hade då samlat ihop en hel del av byns ungdom

Julottan.

Först hem  
från julottan

Annandag jul  
"Staffan!"

"Stjärna!"

och klätt ut en av pojkarna till en s.k. "julbock". Denne gick nedhukad på armarna och benen och hade på sig något gammalt skinn efter en kalv, horn i pannan, en stor läderpung att samla pengar uti i handen m.m. Allt vad man kunde komma över i fråga om penningar, mat, isynnerhet ost, och brännvin tog man med sig och gjorde sedan en s.k. "stjärnbal" på Tjugondedag Knut på de hopsamlade läckerheterna. Var juldagen vacker blev även januari vacker, men regnade eller snöade det på juldagen blev även hela månaden regnig eller snöig. Sådant vädret är på annandagen, sådant blir det också under februari, sådant det är den 27, så bliver det i mars o.s.v.

Och så kom åter nyårsaftonen och det gamla året var tilländalupet. Nya tider och gamla seder trängde sig in i hemmen, de gamla dogo och barn föddes och generation efter generation växte upp och fortplantade sina fäders tro. Och sist stå vi kvar, sena tiders barn, spörjande och undrande över de ting, som blott ofullständigt kunnat räddas ur glömskans hav.

"Julbock"

"Stjärnbal"

Vädret/annandagen.

Nyårsafton.

Fiskarebefolkningens och sjömännens skrock.

Jag har visst redan förut nämnt att skrocket bland den bohusländska fiskarebefolkningen är försvinnande litet och att detta till största delen beror på de öppna vid-  
derna och umgänget med främlingar. Dock kan man ju även här söka upp åtskilligt av intresse.

Skärgården.

Här och var i skärgården ligga öar, som fått sådana namn som "Brännvinsklippan", "Snappsön" m.m. med anledning av att man i forna dagar icke gärna for där förbi utan att ta sig en klunk ur den medförda brännvinskaggen. Gjorde man icke det, kunde man vänta olycka. Redan långt fram i sena tider har denna gamla sed hängt i, trots fiskets yrkesmässiga bedrivning och oljemotorernas framsteg, men kriget och dettas åtföljande restriktioner har satt en stor punkt för det gamla bruket. Vissa platser på kusten vilja heller nästan aldrig fiskarna passera i något så när hårt hårt väder, beroende på gammal antipati och försiktighet. En sådan plats är bl.a. Pater Noster-(Fader Vår) skären utanför Marstrand.

Skärgården.  
Namn.

Pater Noster.



Varsel på fiskelycka.

Ett säkert varsel på att fiskelyckan under hela turen blivit alldeles förstörd och att t.o.m. andra och sorgligare händelser, som t.ex. dödsfall, kunna inträffa, är om man finner en s.k. "Marulk" i nätet. Marulk eller havsulk, som han även kallas, *Lophius piscatorius*, är, enligt konversationslexikonet, en underligt ful fisk, som tillhör familjen armfeniga av de taggfeniga benfiskarna. Hans färg är likformigt brun med vit undersida och kan uppnå en längd av nära två meter. Han påträffas i alla Europas hav, isynnerhet i Medelhavet och Atlantiska havet och är icke heller sällsynt vid Bohusläns kuster, varest han uppehåller sig på havets gyttjiga botten, nedgrävd i leran och lurande på sitt byte.

Marulkens onda makt kan dock upphävas, om man har till hands en stor sten, som man kastar ned

Skriv endast på denna sida!

Marulk.

i odjurets gap och låter det gå till botten med denna, eller om man lyckas pressa en tom brännvinskagge in i det med knivsvassa tänder bekransade gapet, för att hindra fisken att sjunka och på detta grymma sätt låta de driva till havs utsatt för de brännande solstrålarna.

Bohuslän

1414

Gyrdas J. Lundberg  
Uddavalla

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV <sup>35</sup>

35

Djuren.

Då fiskmåsar i stora skaror flyga in över landet och slå ned på låga ångar och då änderna samlat sig i stora flockar, kan man vänta storm, likaså då det på vattnet bildas s.k. "regngårdar". Med "regngård" menas ett spegelklart, slingrande band, som bildas på vattenytan, då det hållregnar och hela det övriga havet är alldeles kokande av de fallande regndropparna.

Fiskmåsar.  
Änder.

"Regngård".

1414

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV 36

36

God vind.

För att få god vind bör man singla ett mynt över masten, så att det faller i havet och samtidigt utropa: "Blås Kajsa!" Denna Kajsa är en gudom och hette förr Kåre. De gamla vikingarna brukade vid stiltje muta denne havsgud med något litet bärnstenssmycke, som de kastade över masten och ropade: "Blås Kåre!" Genast kom bris. Men under årens lopp bytade Kåre kön och blev till Kari, vilken i sin tur blivit Kajsa.

Mynt.  
Kajsa/Kåre.

1414

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV 37

37

När häggen blommar

skall vittlingen börja fiskas.

Skriv endast på denna sida!

Övergå vi från fiskarnas sparsamma skrock till sjömännens, skola vi här finna en mycket tacksam jordmån för allahande vidskepelser och sägner. Men i och med ångans och ångbåtarnas seger över de gamla segelskutorna ha berättelserna och skrocket även här försvunnet för att lämna plats åt mera moderna samtalsämnen. Gamla sjögastar ha dock ännu åtskilligt att berätta och det är en del av deras historier jag här hopsamlat.

1414

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV

39

39

Råttor.

Gå råttorna i land medan fartyget ligger i hamnen, bör man genast mönstra av från den skutan, ty den kommer då aldrig att anlända till sin destinationsort.

1414

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV

40

40

Flygande Holländaren.

En stor olycka säges hända, om någon  
av passagerarna för med sig en spinnrock ombord, eller om  
man möter den gamla och mycket fruktade "Flygande Holländaren".

Spinnrock.



Bohnsten

1414

*J. Thudberg*  
*Nordvall*

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV 41

41

S:t Elmselden.

Visar sig den s.k. S:t Elmselden äro icke motgångarna och olyckorna långt borta. Med S:t Elmseld menas små lysande lågor, vilka stundom under mörka ovädersnätter utgå från spetsiga föremål, isynnehet från masttopparna och råna på ett fartyg. Fenomenet är av elektriskt ursprung och beror på jordelektriciteten. Då ett laddat moln befinner sig över ett spetsigt föremål i förbindelse med jorden, drager molnets elektricitet den motsatta elektriciteten ur jorden upp i det spetsiga föremålet, varifrån elektriciteten till följd av spetsverkan strömmar ut i luften. Fenomenet är således blott en långsam elektrisk urladdning och har fått sitt namn från S:t Elmo, en fästning vid Neapel, varest det är mycket vanligt under åskväder. S:t Elmselden visar sig oftare på

Skriv endast på denna sida!

1414

sjön än på landet emedan luften över havet är fuktigare , och fuktig luft såsom en god ledare underlättar elektricitetens utströmmande genom spetsar. Således är det icke oriktigt , att sjömännen vid S:t Elmseldens framträdande väntar storm och olycka.

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV <sup>42</sup>

42

Koh.

Uppt. F. Sandberg

1414

Viddavalla.

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV <sup>43</sup>

43

"Vindfällor"

Har man en eller ett par s.k. "vindfällor", d.v.s. sådana träd, som blåst omkull under någon storm och ej blivit nedhuggna med tillhjälp av yxan och sedan använda som bordläggningsplank eller spant, ombord, så kan man vara säker på, att aldrig få en minuts fred under hela resan. Det suckar och knäpper och smäller i stocken och när stormen kommer, vrider den sig läck i bordväggen så att vattnet sipprar in. Och på det fartyget, som har ett sådant "vindfälle"-spant händer allahanda olyckor, män gå över bord och febrar och andra farsoter härja bland besättningen. Icke heller bör man använda rönträ till fartygsbygge, ty även det utestänger lyckan. Rönträ.

Bohuslän

1414

Upp T. Faudöer  
Uddvall

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV

44

44

### Sjörået.

Liksom jägarna berätta om ett skogsrå,  
en underbar kvinnoskepnad, som dårar männen och lockar dem vilse  
för att sedan förvandla sig till en murken trädstubbe, så tala  
gamla sjömän om sjörået, även detta en bedårande kvinna med  
sjögräs och tång flätat i det långa håret. Sjörået är havets  
hämmande andeväsen och straffar utan förbarmande. Mången gast,  
som nekat tro på henne, har under en mörk ovädersnatt eller  
under en ensam hundvakt plötsligt försvunnit utan att man  
någonsin fått veta, var han tagit vägen eller vem som varit  
orsaken till hans försvinnande. Endast de gamla sjömännen  
nicka hemlighetsfullt med huvudet, de veta, att det är sjö-  
rået, som ännu en gång varit framme och straffat sina för-  
nekare. .

Skriv endast på denna sida!

Knut på klockkedjan.

Om man vill minnas en sak, skall man  
slå en knut på klockkedjan.

1414

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV 46

46

Svart katt.

Att få en svart katt ombord bådar  
olycka, och skulle den råka falla över bord och drunkna, drager  
den snart skeppet efter sig.

1414

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV 47

47

Brinnande tändsticka.

Att med samma brinnande tändsticka tända  
tre pipor bådär sjukdom eller olycksfall.

Skriv endast på denna sida!